

Ebû Dücâne, hicretin 9. yılında (Ekim 630) meydana gelen Tebük Gazvesi'nde Hazreçliler'in bayraktarlığını yaptı. Daha Resûl-i Ekrem hayatta iken peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Müseylimetülkezzâb'a karşı Hz. Peygamber'in vefatından sonra yapılan Yemâme harbinde de (12/633) büyük yararlılık gösterdi. Müseylime'yi yakalayıp öldürenler arasında bulunan Ebû Dücâne bu savaşta şehit düştü.

Ebû Dücâne, "En çok iki amelime güvenirim; birincisi, beni ilgilendirmeyen hiçbir konuda söz söylemedim; ikincisi de, hiçbir zaman kalbimde müslümanlara karşı kötü bir duygu beslemedim" demiştir.

KAYNAKÇA

İbn Abdülber, *el-İstiâb*, II, 212; IV, 209; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, 99-100; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 515-516; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 374-375; IV, 433-434; Nevevî, *Tehzîb*, II, 227-228; Vâkidi, *el-Megâzi*, I, 9, 76, 83, 86, 148, 150, 152, 168; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 243-245.

DİA: Asri Çubukçu, "Ebû Dücâne", X, 122.

EBÛ EYYÛB el-ENSÂRÎ

أبو أيوب الأنصاري

Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb el-Ensârî

(ö. 49/669)

Medine'ye hicretinde Hz. Peygamber'i evinde misafir eden, Türkiye'de "Eyüp Sultan" olarak bilinen sahâbî.

Medineli Hazreç kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. Babası Zeyd b. Küleyb, annesi Hind bint Sa'd'dır. Resûl-i Ekrem'in dedesi Abdülmuttalib'in annesi de Hazreç kabilesinden olduğu için Ebû Eyyûb ile Hz. Peygamber akrabadır.

Ebû Eyyûb hicretten iki yıl kadar önce, kırk yaşlarındaiken, hanımı Fâtıma bint Kays'la birlikte müslüman oldu. 622 yılında Medineli ilk

müslümanlarla Hz. Peygamber arasında yapılan ve "Akabe biatları" olarak bilinen bağlilik yemini buluşmalarının ikincisine katıldı (bk. AKABE BİATLARI). Bu biattan kısa süre sonra Resûlullah'ın Medine'ye gelmek üzere hicret yolculuğuna çıktığını haber alan Ebû Eyyûb her gün şehrin dışına çıkıp onu bekledi. Nihayet Resûl-i Ekrem Medine'ye ulaşınca herkes gibi o da bu şerefli misafiri kendi evinde ağırlamak istedi. Ancak Hz. Peygamber, kimseyi gücendirmemek için devesinin çökeceği yere en yakın eve misafir olacağını söyledi. Serbest bırakılan deve Ebû Eyyûb'un evinin yanında çökünce kendi evi ve mescidi yapılıncaya kadar yani yedi ay onun misafiri oldu. Bundan dolayı Ebû Eyyûb "mihmandâr-ı nebî" (Hz. Peygamber'i ağırlayan kişi) unvanıyla anılır.

Hz. Peygamber, ilk günlerde fazla ziyaretçisi olacağını düşünerek Ebû Eyyûb'un iki katlı evinin giriş katında kalmayı tercih etmiş, üst katı ev sahiplerine bırakmıştı. Ancak Ebû Eyyûb ve eşi, bunun hem Resûlullah'a karşı saygısızlık olacağını hem de hizmette kusur etmelerine yol açacağını düşünerek ondan üst kata çıkmasını rica etmişler, Resûlullah da bu ricayı kırmamıştır.

Ebû Eyyûb'un evi hicretten sonra kısa zamanda İslamiyet'in öğretildiği bir mektebe dönüştü. Hz. Peygamber burada fakir muhacirlere yemek verir, kendisine sunulan hediyeleri dağıtırdı. Ev sahiplerine her vesileyle dua eder, onların bolluğa kavuşmalarını, huzur ve âfiyet içinde olmalarını dilerdi. Resûl-i Ekrem kendi evine taşındıktan sonra da zaman zaman Ebû Eyyûb'un evine misafir olurdu.

Hicretten sonra Resûl-i Ekrem Mekkeli muhacirlerle Medineli ensar arasında kardeşlik bağı (*muâhât*) kurarken Ebû Eyyûb ile Mus'ab b. Umeyr'i kardeş yaptı. Mus'ab hicretten önce Hz. Peygamber tarafından Medine'deki müslümanları dinî konularda yetiştirmek için gönderilen öğretmen sahâbîydi. Ebû Eyyûb'un böylesine bilgili bir sahâbîye kardeş yapılması ilim öğrenmesinde çok etkili oldu.

Hz. Peygamber'le birlikte bütün gazvelere katılan Ebû Eyyûb, savaş zamanlarında ve tehlikeli durumlarda onun yanından ayrılmaz, bazı geceler çadırı etrafında nöbet tutardı. Barış zamanlarında da Medine'ye gelen elçilerin ağırlanmasında hizmet eder, evini misafirlere açardı. Hz. Peygamber'e

EBÛ EYYÛB el-ENSÂRÎ

Adı:	Hâlid
Baba adı:	Zeyd b. Küleyb
Ana adı:	Zehrâ bint Sa'd
Doğum yeri:	Medine
Künyesi:	Ebû Eyyûb
Lakapları:	Eyüp Sultan, Mihmandâr-ı Nebî
Nisbesi:	Ensârî
Eşi:	Ümmü Eyyûb bint Kays bin Sa'd

Müslüman olduğu tarih:	620
Tabakası:	Sahabe
Önemli görevleri:	Vahiy kâtipliği, Hz. Osman döneminde imamlik, Hz. Ali döneminde halife vekilliği
Katıldığı önemli olaylar:	İkinci Akabe Biati, kardeşlik uygulaması (<i>muâhât</i>), bütün gazveler, Şam, Filistin ve Mısır fetihleri, Kıbrıs seferi, Nehrevan Savaşı, Muâviye döneminde müslümanların gerçekleştirdiği ilk İstanbul kuşatması
Önemli bazı özellikleri:	Hicret sırasında Hz. Peygamber'i Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de "Eyüp Sultan" unvanıyla anılan sahâbî
Rivayet ettiği hadis sayısı:	150
Vefat tarihi:	49 (669)
Vefat yeri:	İstanbul
Kabrinin bulunduğu yer:	Eyüp Sultan Camii Türbesi (Eyüpsultan - İstanbul)

bağlılığı o kadar büyüktü ki, müslümanlar arasında kargaşa çıkardıkları için münafıkların mescitten atılmaları emri verildiğinde kendi kabilesinden olan münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selül ve beraberindekileri sert bir şekilde mescitten sürüp çıkarmıştır.

Ebû Eyyûb Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerle yapılan ridde savaşlarına; Hz. Ömer zamanında Filistin, Şam ve Mısır fetihlerine katıldı. Hz. Ömer döneminde yeni müslüman olanlara dini öğretmek üzere görevlendirildi ve insanların dinî konularda

sorduğu sorulara cevap (*fetva*) verdi. Hz. Osman döneminde Kıbrıs seferine çıkan müslümanlara ait ilk donanmada gönüllü olarak yer aldı. Aynı dönemde, Medine âsilerin eline geçip Hz. Osman'ın namaz kıldırması engellenince (35/656) herkes tarafından sevilip sayıldığı için Hz. Ali'nin tavsiyesi üzerine bir müddet imamlık yaptı. Hz. Ali, halifeliği döneminde Irak'a gittiğinde onu Medine'de yerine vekil bıraktı. Hâriciler'le ve Muâviye ile yapılan savaşlarda Hz. Ali'nin yanında yer aldı. Nehrevan Savaşı öncesinde Hz. Ali tarafından ara bulucu olarak görevlendirildi, o da bazı Hâriciler'in görüşlerinden vazgeçmelerini sağladı. Hz. Ali'nin Basra valisi olan Abdullah b. Abbas, şehre gelen Ebû Eyyûb'a, "Senin vaktiyle Hz. Peygamber'e yaptığın gibi bugün de ben sana hizmet etmek istiyorum" diyerek konağını ona tahsis etmiş, ayrıca kendisine yüklü miktarda para ve değerli hediyeler vermiştir.

Hz. Peygamber döneminde Kur'ân-ı Kerim'in tamamını ezberleyen, okur-yazar olduğu için onun kâtipleri arasında yer alan ve Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Kur'an âyetlerinin derlenip kitap haline getirilmesi için çalışanlardan biri olan Ebû Eyyûb, ashap arasında ilmiyle tanındığı kadar, çok sayıda cihada katılması ve *emir bi'l-marûf nehiy ani'l-münker* (iyiliği emredip kötülükten sakındırma) hususundaki hassasiyetiyle de ön plana çıkmıştır. Resûlullah'ın eğitiminden geçmiş bir sahâbî olarak onun sünnetine çok önem verir, bir yanlışlık gördüğünde doğrusunu anlatır ve sünnetin uygulanmasına çalışırdı. Haksızlıklara tahammül edemez, doğru bildiğini söylemekten çekinmezdi. Mısır'da bulunduğu sırada Vali Ukbe b. Âmir'in akşam namazını geç kıldırıldığını görünce, halkın bu uygulamayı yanlış yorumlayıp Resûl-i Ekrem'e ait zannedeceğini söyleyerek onu uyarmıştır. Namazları müstehap olan vakitlerinde kıldırmayan Medine Valisi Mervân b. Hakem'e de itiraz eder, sünnete uyduğu takdirde kendisine bağlı kalacağını, aksi halde eleştirmeye devam edeceğini açıkça söylerdi. Bir gün Mervân hep kendisini eleştiren Ebû Eyyûb'u Resûl-i Ekrem'in kabrine başını dayamış vaziyette ağlarken görünce bunun sünnete aykırı olduğunu söylemiş, ancak Ebû Eyyûb, "Ben bu mezar taşına değil, Resûlullah'a geldim. Onun, 'Din işlerini ehliyetli kimseler üstlendiği zaman kaygılanmayın; ancak ehil olmayanlar başa geçince ne kadar ağlasanız

yeridir' dediğini duymuştum" diyerek imalı bir cevap vermiştir (Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 422).

Medine döneminde Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmadığı halde, hadis rivayet etme konusunda çok titiz davrandığı ve çoğu vaktini savaşlarda geçirdiği için Ebû Eyyûb'dan sadece 150 kadar hadis rivayet edilmiştir. Kendisinin bilmediği bir hadisi bizzat Hz. Peygamber'den duyan sahâbî Ukbe b. Âmir'den öğrenmek üzere Medine'den Mısır'a kadar gitmesi, sonraki yüzyıllarda ilim tahsilinin en önemli unsurlarından biri haline gelen yolculukların (*rihle*) belki de ilk örneğidir. Onun şu tavsiyesi de ilim öğrenmek isteyenlere hâlâ yol gösteren sözlerinden biridir: "Kim ilminin artmasını, *hilminin* (hoşgörü, yumuşak huyluluk ve ağırbaşlılık) gelişmesini isterse, kendi çevresindekilerle yetinmeyip yeni kişilerle tanışsın ve onlarla oturup kalksın." Sahabeden İbn Abbas, İbn Ömer, Berâ b. Âzib, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Enes b. Mâlik, Câbir b. Semüre, tâbiünden Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Sâlim b. Abdullah, Ebû Seleme ve Atâ b. Yesâr gibi isimler ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Hz. Ali'nin vefatından sonra sekiz yıl kadar daha yaşayan Ebû Eyyûb, ilerlemiş yaşına rağmen cihada katılmaktan hiç geri durmadı. Hz. Peygamber'in, "İstanbul bir gün elbet fethedilecektir. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden ordu ne güzel ordudur" (Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 335) müjdesine nail olmak için, doksan yaşlarındayken müslümanların ilk İstanbul kuşatmasına katıldı. Ancak kuşatma devam ederken hastalanarak 49 (669) yılında vefat etti. Cenaze namazını ordu kumandanı Yezid b. Muâviye kıldırdı. Vasiyeti üzerine surlara en yakın yere defnedildi. Durumu öğrenen Doğu Roma imparatoru kuşatma kalktıktan sonra onun cesedini kabrinden çıkarıp vahşi hayvanlara yedireceğini söylemiş, fakat böyle bir şey yapıldığı takdirde İslam ülkesinde yaşayan hıristiyanlara ve kiliselere misilleme yapılacağı tehdidi üzerine kabre dokunulmayacağına dair teminat vermiştir.

Ebû Eyyûb'un kabrinin üzerine sonraları bir bina yapılmış, kıtlık zamanlarında hıristiyanlar onun kabrini ziyaret edip hürmetine yağmur istemiş ve asırlar boyunca kabir itina ile korunmuştur. Ancak Latin istilaları sırasında oluşan tahribat sebebiyle kabrin yeri etraftaki diğer mezarlardan ayırt

edilemez hale gelmiştir. Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi öncesinde kayıp durumda olan kabir, fetihten sonra Fâtih'in hocası Akşemseddin'in araştırması sonucunda yeniden belirlenmiştir. Fâtih Sultan Mehmed, Ebû Eyyûb'un kabri üzerine bir türbe ve yanına cami ile birlikte medrese, hamam ve aşhane-imareten oluşan bir külliye inşa ettirmiştir. Külliyenin bulunduğu bölge daha sonra Eyüp/ Eyüpsultan olarak anılmış, Ebû Eyyûb el-Ensârî de halk arasında Eyüp Sultan diye meşhur olmuştur. Sonraki Osmanlı idarecileri de külliyei koruyup geliştirmişler, padişahların tahta çıkışında kılıç kuşanma törenleri (*cûlus merasimi*) Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi önünde yapılmıştır. Tarih boyunca müslümanların yoğun ilgi gösterdikleri türbe ve çevresi, bugün de Türkiye'nin en çok ziyaret edilen yerlerinden biridir.

KAYNAKÇA

A. Süheyl Ünver, *İstanbul'da Sahâbe Kabirleri*, İstanbul 1953, s. 30-35; H. Cemal Ögüt, *Eyyûb Sultan: Hazreti Hâlid Ebû Eyyûb el-Ensârî*, İstanbul 1998; İbn Abdülber, *el-İstiâb*, IV, 169-170; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 199-201; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 144, 177; II, 100, 140, 141, 144, 145, 152, 167, 175, 359; III, 315, 316, 354, 355; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 449-450; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 381-382; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut 1320, II, 57-65; Ünal Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensârî*, Ankara 2008; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 402-413.

DİA: Hüseyin Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", X, 123-125.

EBÛ HANÎFE

أبو حنيفة

Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit

(ö. 150/767)

Hanefî mezhebinin kurucu imamı, büyük müçtehit ve İslam âlimi.

İslam hukuk ve düşünce tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Ebû Hanîfe, sadece Hanefî mezhebinin kurucu imamı değil, aynı zamanda bütün